

ЕВРОПЕЙСКИ
СЪЮЗ

ИНВЕСТИЦИИ
В ХОРАТА

ОПАК. Експерти в действие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
“АДМИНИСТРАТИВЕН
КАПАЦИТЕТ”

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

СИВАТА ИКОНОМИКА В БЪЛГАРИЯ ПО ВРЕМЕ НА ИКОНОМИЧЕСКА КРИЗА

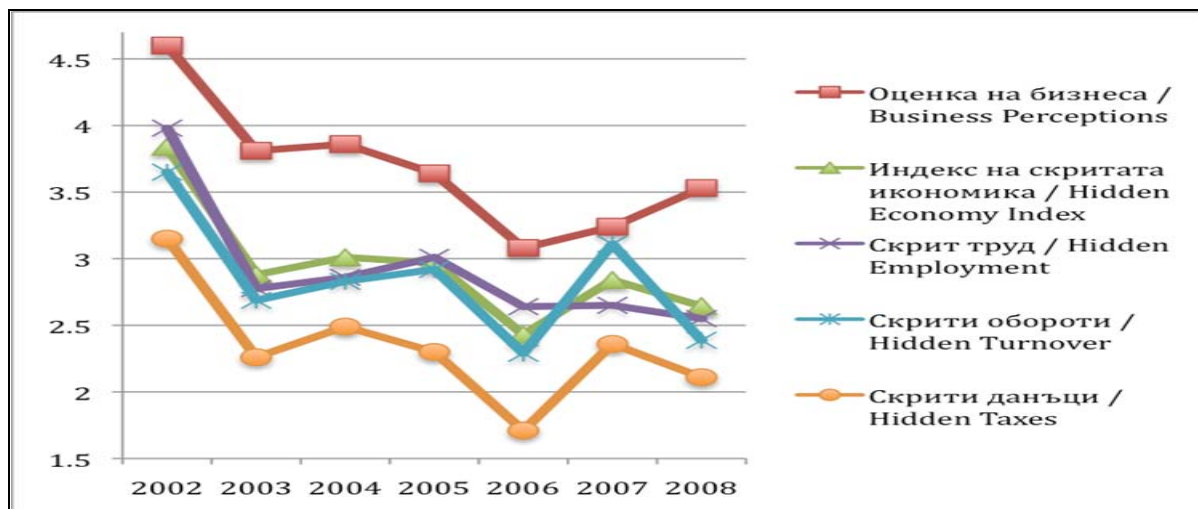
*Очаквано подобрене през 2008 г., но с нарастващи рискове
за 2009 – 2010 г.*

Информация за медиите

На 3 декември 2008 г. Центърът за изследване на демокрацията и Фондация „Фридрих Еберт“ организират кръгла маса, посветена на проблемите на сивата икономика и влиянието на глобалната икономическа криза в България.

По време на събитието Центърът за изследване на демокрацията представи своя годишен *Индекс на скритата икономика в България* за 2008 г. **Индексът бележи продължаващ слаб спад.** За сравнение, при първото изчисляване на индекса през 2002 г. той е бил с 40% по-висок. Спадът се дължи на намаляването на скритата икономика във всички измеравни нейни проявления – укриването на труд, обороти и данъци. В противоположна посока се движат единствено **равнищата на възприятие на бизнеса за съществуването на скрита икономика в страната, които нарастват от 2006 г. насам.** Подбно разминаване между реална динамика на скритата икономика и възприятието за нея би могло да бъде отдадено на съчетание от множество фактори, най-важните от които са нарастващата външна конкуренция след присъединяването на страната към Европейския съюз, увеличаването на недоверието в институциите и усещането за задълбочаваща се световна икономическа криза от края на 2007 г. и през 2008 г.

Динамика на Индекса на скритата икономика и неговите компоненти (2002 – 2008 г.)*

Източник: Витоша рисърч/Център за изследване на демокрацията

Подобрението в стойностите на индекса беше очаквано пред вид разрастването на кредитирането през последните две години и подобрената дейност на двете основни контролни звена – по отношение на приходите – НАП и по отношение на пазара на труда – Главна инспекция по труда. Както Центърът за изследване на демокрацията предложи в началото на годината, през 2008 г., макар и със смесен успех, станахме свидетели на **първите хоризонтално-интегрирани проверки**, при които няколко контролни и правоприлагащи институции действат координирано в идентифицирани рисков сиви пазари, като търговията с автомобили втора употреба. Въпреки че като цяло има подобрение в стойностите на индекса, остават някои **области с повишен риск**, като изплащането на възнаграждения над официално обявените в договорите за заетост и **източването на данък добавена стойност (ДДС)**. Според индекса, **въвеждането на пропорционален подоходен данък за физическите лица не е довело до очакваното съществено намаляване на дела на скритата икономика**, макар да има регистрирано подобрение.

Според експертите на Центъра за изследване на демокрацията съществува сериозна **опасност от повишаване на равнището на скритата икономика с нарастване на рисковете пред икономическия растеж** в следствие на икономическата рецесия в най-развитите световни икономики, вкл. еврозоната. Глобалната финансово-икономическа криза метастатизира в **глобална рецесия**, очаквана да бъде най-дълбока и продължителна от десетилетия насам. Рискът от депресия остава. Как тя ще засегне икономиката и обществото на България зависи от:

- силата и продължителността на външния шок;
- местните изходни условия и
- (не)адекватност на местна реакция.

България има **някои силни изходни условия** в сравнение с останите страни членки на ЕС от Централна и Източна Европа, като добър баланс на обществените финанси - ниско равнище на държавния дълг, бюджетни излишъци и здрава финансова система, неизложена към токсични активи. Въпреки това страната, както повечето периферни икономики, **остава силно уязвима към външни шокове** и особено към спиране на кредита и рецесия в Еврозоната, каквито се наблюдават. Основните уязвимост са **институционалната несигурност, вкл. скрита икономика, корупция и престъпност**, съчетани с висок външен дефицит, кредитен бум, надценени активи (недвижимости), прекомерен частен външен дълг (над 90 % от БВП), слаба експортна конкурентноспособност и ограничено, макар и растящо, вътрешно търсене. В тази среда все по-силно се усеща и **липсата на лидерство от българска страна** за смекчаване на негативните ефекти от кризата, което повишава усещането за институционална нестабилност.

В условията на влошаваща се икономическа среда може да се очаква **засилен натиск за увеличаване на дела на скритата икономика** в нейните три зони (проявления):

- **социална** (повече натурално производство за собствено потребление на най-бедните и периферни общности);
- **икономическа** (натиск върху приходите на фирмите и домакинствата, съчетан с отслабване на контролните механизми, вкл. във връзка с по-високата административна несигурност в резултат на предстоящите парламентарни избори и очаквания спад в бюджетните приходи и ресурсното осигуряване, ще доведе до нарастване на стимулите за укриване на задължения); и
- **престъпно-олигархична** (свиването на икономическата активност ще доведе до

по-голяма зависимост на фирмите от решенията на правителството, вкл. по отношение обществени поръчки и концесии, което ще засили желанието за преразпределяне на обществени средства чрез силни политически връзки; същевременно вероятното повишаване на безработицата, в зависимост от продължителността и дълбочината на кризата, ще доведе до засилване на предлагането на труд за престъпни организации, вкл. за източване на ДДС).

Ефектите на кризата върху икономиката на България биха могли да бъдат смекчени, ако бъде изработена и стриктно изпълнявана превантивна, премерена, мобилизираща програма, която да включва следните елементи:

- **запазване на фискалната и финансовата стабилност** на валутния борд с цел постигане на членство в Еврозоната;
- **устойчива фискална позиция** със замяна на планираното повишаване на фискалните разходи с по-висока ефективност, без рязки изменения в приходната структура. Според Световната банка обществените разходи в България са с една от най-високите степени на неефективност в новите страни-членки на ЕС, което прави тяхното евентуално повишаване в отговор на кризата не най-предпочитаната опция, пред вид видимия сериозен натиск от страна на различни структури за привличане на тези допълнителни средства, вероятно и с нелегитимни похвати;
- **фискалната политика е основен гарант за запазване на финансовата стабилност** на страната и следва да не се поставя под допълнително напрежение за намаляване на приходите и увеличаване на разходите. Очаква се автоматичните фискални стабилизатори, като увеличени социални разходи за безработица и намалени приходи от данъци в следствие на забавяне на икономическата активност, да доведат до автоматични корекции в бюджетния излишък, което предполага преди да се знае силата и дълбочината на икономическото забавяне, да не се предприемат действия, които биха отслабили фискалната позиция на страната;
- **търсене на алтернативни решения за подпомагане и реструктуриране на икономиката** към по-висока експортна конкурентоспособност, например чрез предоставяне на депозити в банки срещу условия за кредитиране на бързорастящи малки и средни предприятия в иновативни сектори и ангажимент за сътрудничество от страна на банките за изсветляване на икономиката. Използване на бюджетен ресурс за по-добро привличане на европейски средства и ноу-хау;
- **увеличаване на изискванията за ефективност към контролните и правоприлагащите органи:** в условията на криза всеки наличен лев става все по-ценен и е необходимо да се потърси повишаване на ефективността на разходните политики. Например, биха могли да се заложат измерими показатели за успех на правоприлагащите органи срещу обещание за по-високо финансиране – ефективно завършване на съдебни дела и др.
- **макар в момента да не е непосредствено належаща, да се търси дългосрочна подкрепа на Европейската централна банка и Европейската комисия за устойчивостта на фискалната и финансовата система на България,** чрез дефиниране на намеренията на страната за членство в Еврозоната и засилено участие на страната в общностни действия за справяне с икономическата криза на европейско равнище.

**Индексът на скритата икономика, както и неговите компоненти е продукт Системата за мониторинг на корупцията, който социологическа агенция "Витоша ризърч" започна да провежда през 1998 г. Стойностите на индексите се актуализират поне веднъж годишно от 2002 г.насам на основата на данни от емпирични социологически изследвания. Индексите на скритата икономика приемат стойности от 0 до 10. Колкото стойността на е по-близка до 10, толкова по-негативни са оценките за размера и проявите на скритата икономика в страната и обратно. Индексите, чиято числова стойност клони към 0, са показател за ниско равнище на "скрита" икономика. Индексът на скритата икономика съдържа следните категории: (1) обща оценка на размера на скритата икономика; (2) скрит труд; (3) скрити обороти и (4) скрити данъци (преразпределение).*

За повече информация и мнение от експертите на Центъра за изследване на демокрацията, моля потърсете ни на

телефон: 971 3000

ел. поща csd@online.bg

нашия сайт: www.csd.bg.